

RJ: ČESKO
RESTORATIVNĚ

**STRATEGIE
RESTORATIVNÍ JUSTICE
pro
Českou republiku**



RJ

Strategies for change

RJ: ČESKO
RESTORATIVNĚ

Strategie restorativní justice
pro Českou republiku





Srdečně děkujeme všem našim kolegům z trestněprávní oblasti, akademikům, praktikům i vám skeptikům za cenné názory a diskuzi k možnostem uplatnění restorativních přístupů v českém prostředí. Velmi si ceníme všech autentických příspěvků účastníků našich restorativních workshopů a debat v minulých letech, kteří nám tím pomohli připravit cenné podklady pro takto komplexní dokument. Neméně vděční jsme za podněty aktivních účastníků plánovaného kulatého stolu, resp. online dotazníku k tématu možných překážek a příležitostí k rozvoji restorativní justice v ČR, jejichž citacemi je tato publikace protkána.

S velkým respektem k vaši práci upřímně děkujeme, členové české národní skupiny projektu Restorative Justice: Strategies for Change

Za editaci finální podoby textu děkujeme Tereze Řehákové, Lee Vaňkátové, Tereze Dleštíkové, Kláře Humpolíkové a Jendovi Žáčkovi.

RJ:

V textu „restorativní justice“ dále též jako „RJ“

• Strategie restorativní justice pro Českou republiku

Zpracováno v rámci evropského projektu
Restorative Justice: Strategies for Change

Partneři projektu:

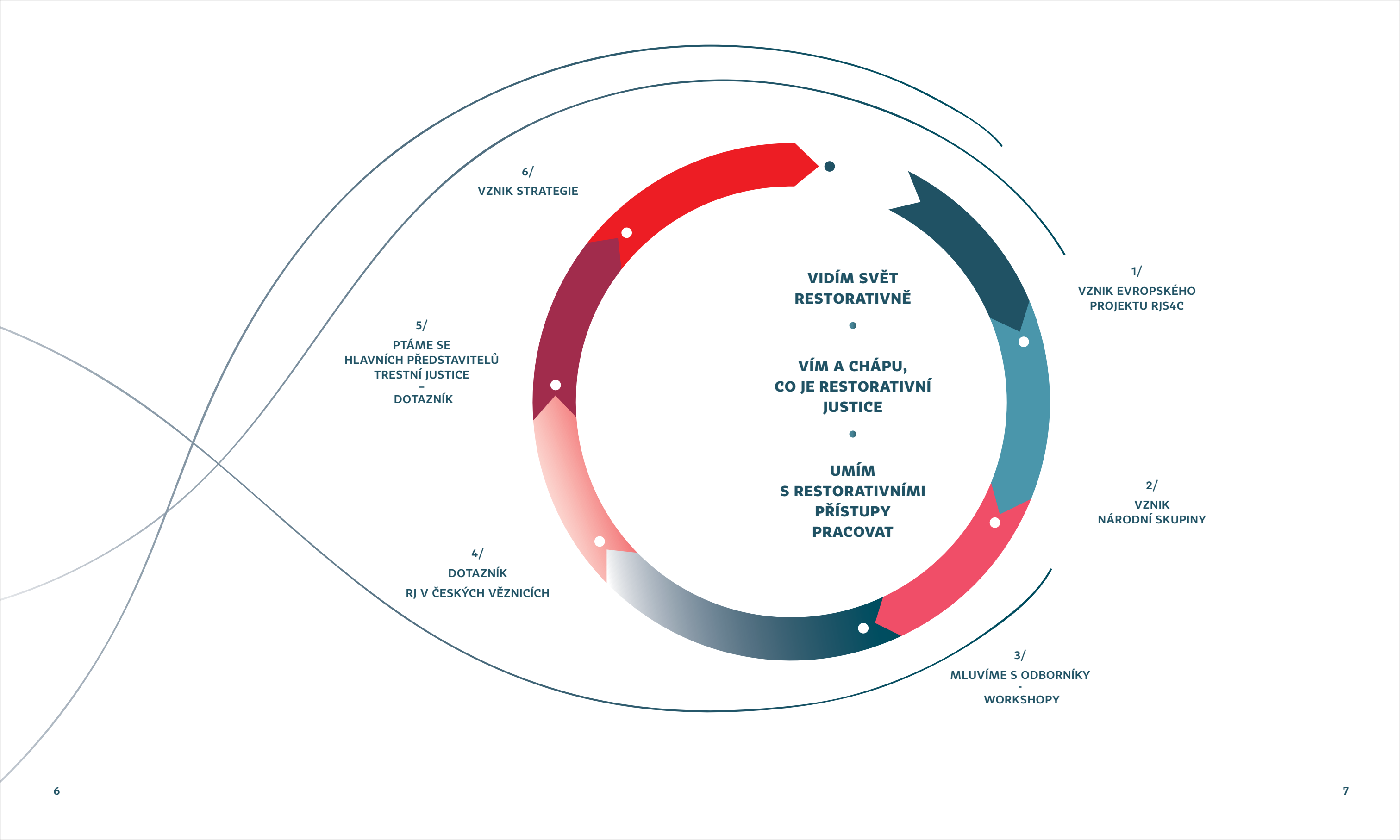
Česká kriminologická společnost,
Institut pro kriminologii a sociální prevenci,
Institut pro restorativní justici,
Ministerstvo spravedlnosti,
Probační a mediační služba,
Vězeňská služba ČR

Březen 2021

www.restorativni-justice.cz



Každý má právo na restorativní řešení.



1/
VZNIK EVROPSKÉHO
PROJEKTU RJS4C

2/
VZNIK
NÁRODNÍ SKUPINY

3/
MLUVÍME S ODBORNÍKY
-
WORKSHOPY

4/
DOTAZNÍK
RJ V ČESKÝCH VĚZNICÍCH

5/
PTÁME SE
HLAVNÍCH PŘEDSTAVITELŮ
TRESTNÍ JUSTICE
-
DOTAZNÍK

6/
VZNIK STRATEGIE

VIDÍM SVĚT
RESTORATIVNĚ

VÍM A CHÁPU,
CO JE RESTORATIVNÍ
JUSTICE

UMÍM
S RESTORATIVNÍMI
PŘÍSTUPY
PRACOVAT

STRATEGIE RESTORATIVNÍ JUSTICE PRO ČESKOU REPUBLIKU

Obsah

- 1. Impulzy ke vzniku Strategie / 10**
Proč Strategie vznikla?
- 2. Strategie restorativní justice / 12**
pro Českou republiku
 - **Příprava - diskuze s odborníky / 13**
Jak Strategie vznikala?
 - **Strategické cíle / 20**
Konkrétní cíle a kroky
- 3. Projekt Restorative Justice: Strategies for Change / 28**
Mezinárodní spolupráce

• **Petr Angyalossy,**
/předseda Nejvyššího soudu/

„RJ umožňuje účinnější reparaci škody na straně poškozeného, současně lepší uvědomění si nesprávnosti jednání pachatele a narovnání narušených vztahů mezi obětí a pachatelem, což je o to důležitější, pokud se oběť a pachatel znali již před spácháním trestného činu a již mezi nimi existoval nějaký vztah.“

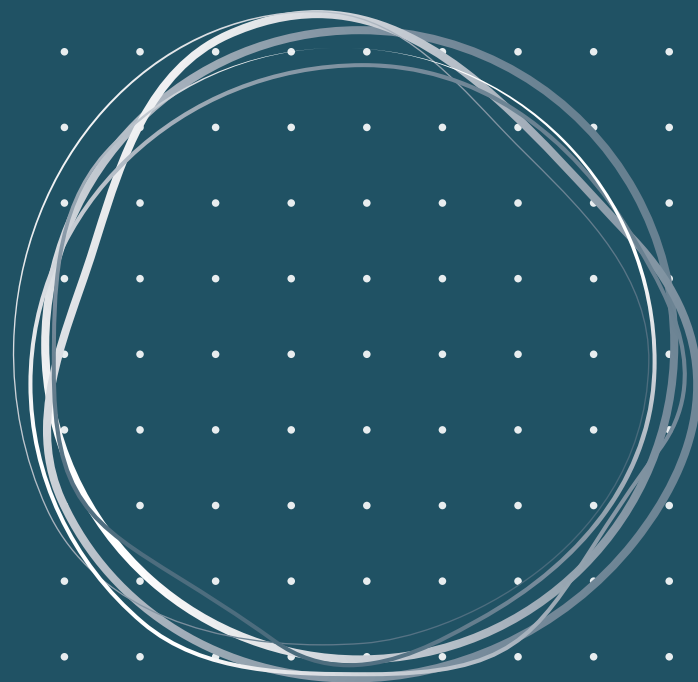
O restorativní justici

- 4. Restorativní justice – jiný úhel pohledu / 34**
- 5. Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech / 40**
Rada Evropy říká “do budoucna restorativně”
- 6. Restorativní justice ve výzkumu / 46**
Funguje to?

• **Gabriela Kabátová,**
/Mezinárodní vězeňské společnosti/

„Domnívám se, že RJ se v budoucnosti stane nejen novým přístupem, ale filozofií určité budoucí doby, která zasáhne a změní lidské myšlení, vztahy, navodí přístup k realitě, jiné řešení sociálních a mezilidských souvislostí a bude mít hluboký přesah do každodenního života a vnímání. Má schopnost plně pojmenovat důstojnost každého člověka a vzdát úctu jeho jedinečnosti. Jistě se toho nedožiji, ale věřím, že do jisté míry bude doba předrestorativní a porestorativní. RJ totiž souvisí s hlubokými, ale nenaplněnými touhami po dobru, které v sobě obsahuje každá lidská bytost. RJ omezuje vládu moci a přináší vjem sounáležitosti a nabízí konkrétní praktická řešení nad rámec pouhé filozofie. Má schopnost sjednocovat, nikoliv rozdělovat. V tom je její unikátnost, která se v jiné podobě zatím nikdy neobjevila.“

IMPULZY KE VZNIKU STRATEGIE



¹ Strategie restorativní justice pro Českou republiku dále v textu jako „Strategie RJ pro ČR“ nebo jako „Strategie“.

² Projekt Restorative Justice: Strategies for Change dále v textu jen jako „projekt RJS4C“.

³ Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech, Rec/CM (2018) 8, dostupné: https://www.coe.int/en/web/prison/home/-/asset_publisher/ky2olXXXogcx/content/recommendation-cm-rec-2018-8, neoficiální překlad od češtiny dostupný zde: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>, dále jen jako „Doporučení RE o RJ“ nebo jako „Doporučení“.

⁴ Zehr, H.; *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a medicínu v justici. 2003, str. 8.

Doporučující dokument, Strategie restorativní justice pro Českou republiku¹, který právě držíte v rukou, je výsledkem více než rok trvajících procesů společného dialogu mezi odborníky a institucemi na poli trestní justice. Jeho smyslem a cílem je zmapovat, jaké jsou stávající překážky rozvoje restorativní justice v české trestněprávní teorii i praxi a nastínit, co společně můžeme učinit, abychom restorativní principy, východiska i hlavní nástroje – tzv. restorativní programy – mohli učinit stabilnější součástí způsobu řešení následků trestné činnosti.

Tvorba Strategie RJ pro ČR je ústřední aktivitou české části evropského projektu **Restorative Justice: Strategies for Change**², kterého se vedle České republiky účastní dalších devět evropských států a Evropské fórum pro restorativní justici. Jeho cílem je primárně co v nejširší míře napomoci implementaci Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech³ do národních politik, legislativ i praxí. Toto doporučení představuje evropský právní dokument, který komplexně shrnuje dosavadní vývoj restorativních přístupů v celosvětovém měřítku a jasně formuluje, že restorativní principy a přístupy jsou tím směrem, kterým by se evropské státy při tvorbě jejich politik, legislativ a při nastavování praxe měly do budoucna řídit.

Doporučení RE o RJ je tak tím právním nástrojem, který zřetelně vytyčuje a stanoví, že akcentace náhrady způsobené újmy oběti a potřeba aktivního zapojení účastníků trestného činu do řešení dané věci představují elementární nastavení trestních systémů pro 21. století. Pevně věříme, že tímto směrem se aktivně vydá i Česká republika a je nám ctí, že tento dokument mohl vzniknout jako výsledek společného dialogu, ve kterém zazněly hlasy jak předních představitelů české trestní justice, tak odborníků, jež jsou součástí každodenní trestněprávní praxe. Vnímáme jako důležité, že jde o společný proces, který v duchu slov zakladatele restorativní justice Howarda Zehra o tom, že **“restorativní justice není mapou, ale kompasem”**⁴, vytváří prostor pro hledání české restorativní cesty. Takové cesty, která je postavena jak na naší vlastní historii, zkušenostech a tradicích, tak je otevřena základním restorativním principům. Ty nás vyzývají ke změně pohledu, který bude nově chápat, že trestný čin primárně působí újmu a narušuje vzájemné mezilidské soužití a vztahy.

Jenom tehdy, když uvidíme za trestným činem též lidské příběhy s jejich osudem a ne jen porušení právních norem, se nám otevře nový prostor, který dovolí učinit atributy jako respekt, dialog, naplnění potřeb trestným činem zasažených osob, dobrovolnost, vyhnutí se dominanci, odpovědnost jako vnitřní prožitek a důraz na reintegraci všech zúčastněných trvalou součástí naší české restorativně-trestněprávní podoby nalézání spravedlnosti.

V Praze, 8. března 2021
jménem české národní skupiny projektu RJS4C
JUDr. Petra Masopust Šachová Ph.D.,
koordinátorka

• **Michal Barbořík,**
/Ministerstvo vnitra ČR/

„Jde o nastavení rovnováhy vychýlené způsobeným trestným činem. Nejde jen o potrestání “z vrchu”, ale pachatel by měl dojít k nápravě “uvnitř sám sebe”. Lepší pro prevenci recidivy, možnost odškodnění oběti i obnovení rovnováhy v komunitě, ve společnosti.“

STRATEGIE RESTORATIVNÍ JUSTICE PRO ČESKOU REPUBLIKU



Jak
Strategie
vznikala
?

PŘÍPRAVA STRATEGIE - DISKUZE S ODBORNÍKY

Strategie RJ pro ČR byla a je od počátku koncipována jako doporučující dokument, který vznikl v rámci **široké odborné diskuze** a je výsledkem společného dialogu. Za klíčový nástroj v tomto participativním procesu sloužily **speciálně vytvořené workshopy**, které probíhaly od podzimu 2019 až jara 2020 a zúčastnilo se jich více jak **150 odborníků působících na poli trestní justice napříč institucemi a organizacemi**, pracujícími v této oblasti. Deset proběhlých workshopů bylo postaveno na základě formátu restorativního kruhu, který umožňoval vyjádřit svůj názor všem přítomným účastníkům. V centru diskuze stály dvě základní otázky:

- **Jaké jsou hlavní překážky rozvoje RJ v ČR?**
- **Jak mohu já osobně/profesionálně podpořit rozvoj RJ?**

Tyto klíčové otázky byly zvoleny se záměrem jednak získat odborné názory na to, co rozvoji restorativní justice v českých podmínkách nejvíce brání, a současně motivovat jednotlivé účastníky v jejich osobním i profesním životě k podpoře rozvoje tématu v praxi, aniž by bylo nutné čekat na jakékoliv externí změny systému. Účastníci tak byli podpořeni v hledání cest jak, bez ohledu na vývoj situace na poli trestní politiky, oni sami mohou přispět k tomu, aby se téma více otevřelo a hledaly se nové cesty k naplnění restorativních přístupů v praxi.

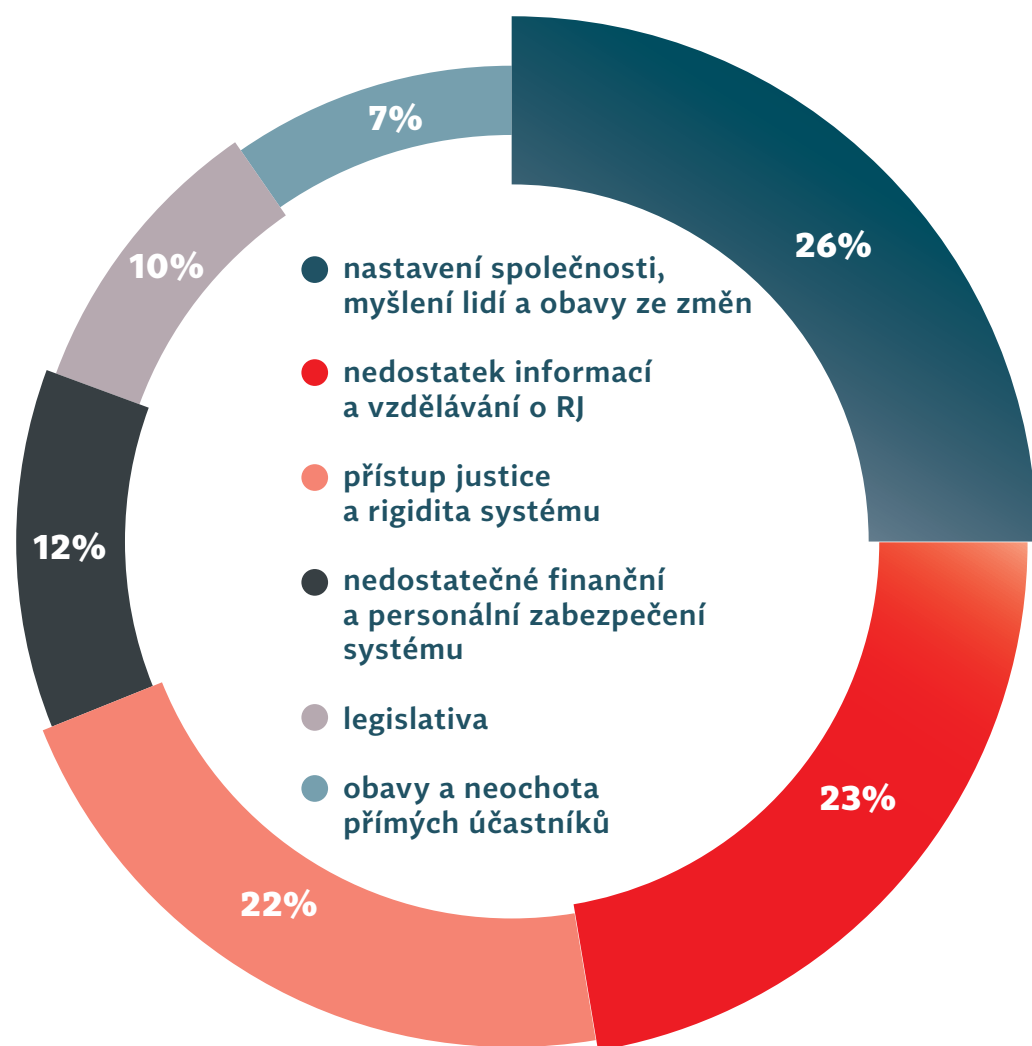
V rámci vyhodnocení výstupů z těchto workshopů je pak možno konstatovat, že za aktuální překážky dalšího rozvoje restorativní justice je primárně považováno **nastavení myšlení a způsob, jakým k řešení následků trestné činnosti či řešení konfliktů obecně jako společnost přistupujeme, včetně s tím související rigidity systému a dále nedostatek informací a nedostatečné až chybějící zastoupení tématu v systému vzdělávání.**

: Lukáš Duffek,
/ advokátní kancelář Rowan Legal/

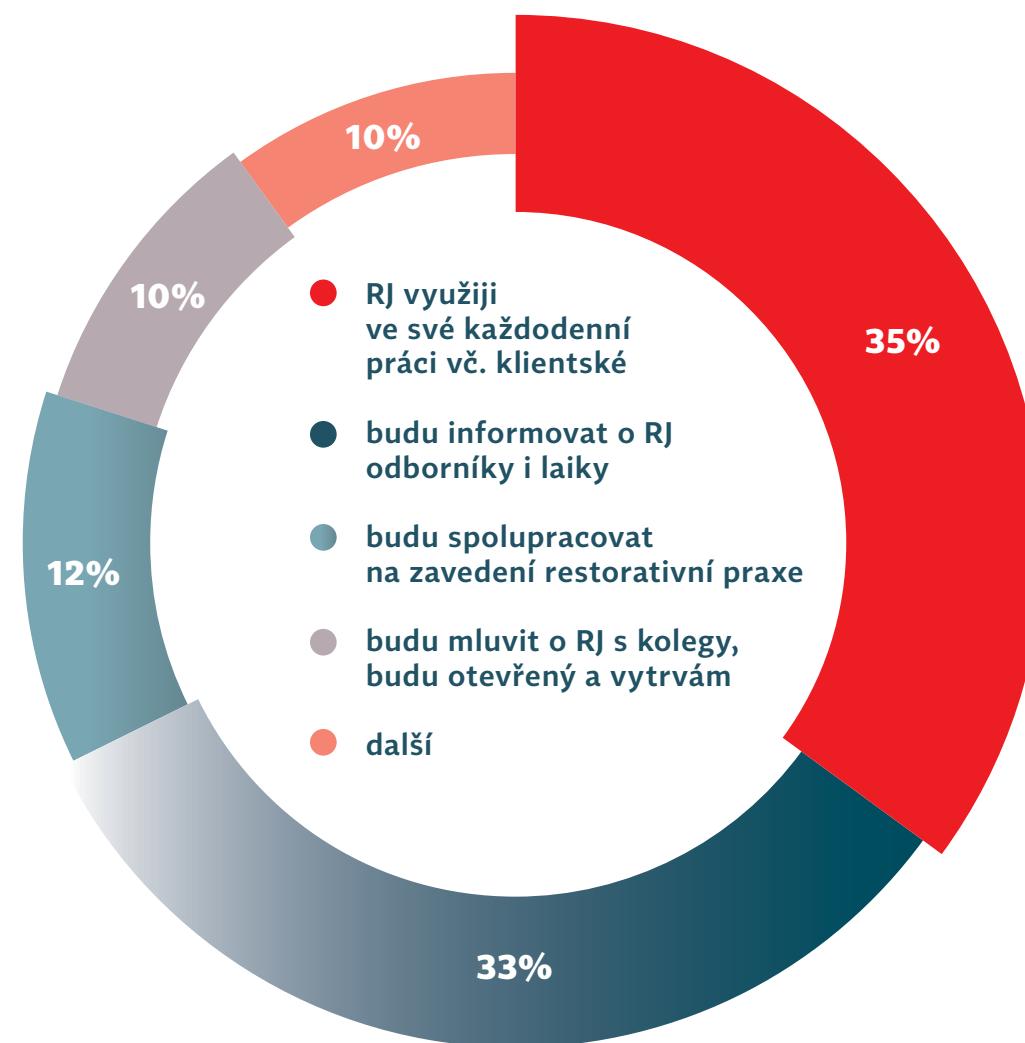
„Rigidity celého systému trestní justice vnímám jako překážku rozvoje principů justice restorativní. Změna v tomto ohledu nejspíše nebude snadná, avšak jistě není nemožná, jak se potvrzuje v zahraničí. Zpočátku zřejmě nelze očekávat změnu systémovou, ale v dílčích oblastech. Stojím na názoru, že osvěta v dané oblasti je klíčová, a myslím si, že na tuto by měl být kladen důraz už v průběhu studia a vzdělávání nových generací právníků.“

Z jednotlivých **workshopů** s odborníky z praxe plynou následující poznatky:

: Jaké jsou hlavní překážky rozvoje restorativní justice v ČR?



: Jak mohu já osobně /profesně podpořit rozvoj RJ?



5

V dotazníkovém šetření spolupracovaly a zapojily se následující instituce/aktéři na poli trestní justice: Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, Policie ČR, Vězeňská služba ČR, Probační a mediační služba, Nejvyšší soud, Soudcovská unie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, zástupci z řad soudců, státních zástupců, advokátního stavu (Rowan Legal a Trojan, Doleček a partneři), akademické obce (FF UK, PF MUNI), neziskových organizací (Asociace organizací v oblasti vězeňství, Mezinárodní vězeňské společenství, Rubikon Centrum, Asociace občanských poraden).

Dotazníkové šetření s hlavními představiteli trestní justice

Výše uvedené výstupy z workshopů o potřebě změnit naše tradiční vnímání způsobu nalézání spravedlnosti a o nedostatečném zdroji relevantních informací korelují se závěry, které plynou z **dotazníkového šetření**, jež bylo na podzim roku 2020 provedeno ve spolupráci s hlavními představiteli trestní justice⁵.

Respondenti uvedli jako hlavní překážky rozvoje RJ a jako doporučení ke změně následující:

Překážky rozvoje restorativní justice v ČR

1/ Nedostatek informací a vzdělávání o přístupech RJ (29%)

- „Jako zásadní cestu vidím v podstatném rozšíření vzdělávání.“
- „Navyklý způsob myšlení/přístup, jak jednotlivců, tak systému.“
- „Nedostatečná informovanost, zejména ze strany samotných orgánů činných v trestním řízení.“
- „Pojem je nový a je třeba ukazovat konkrétní případy, aby bylo možné RJ pochopit.“

2/ Stávající nastavení společnosti – myšlení lidí a obavy ze změn (25%)

- „Největší brzdou je stereotypní uvažování jednotlivců i samotné nastavení systému (tlak na rychlost).“
- „Nedůvěra k něčemu novému.“
- „Za hlavní překážku považuji navyklý způsob myšlení/přístup, jak jednotlivců, tak systému, což se obecně projevuje právě v ne příliš velkém zájmu o osvětu a vzdělávání v této oblasti.“
- „Uplatňování RJ v praxi souvisí s určitým modelem, způsobem uvažování a životním postojem k zásadním otázkám našeho života.“

3/ Přístup justice a rigidita systému (21%)

- „Rigiditu celého systému jako takového vnímám jako zásadní překážku rozvoje principů RJ.“
- „Obecná neochota justice ke změně.“
- „Nedostatečná aktivita relevantních aktérů k systematickému naplňování i již existujících dílčích koncepcí.“

4/ Neochota orgánů činných v trestním řízení (17%)

- „Neochota se vzdělávat.“
- „Orgány činné v trestním řízení nechtějí riskovat průtahy v řízení a raději volí jednodušší a rychlejší způsoby vyřízení věci.“
- „Orgány činné v trestním řízení mají navyklý, běžný postup v trestním řízení a vybočit z tohoto jim může být považováno mnohdy za nepohodlné.“

5/ Nedostatečné personální zabezpečení systému (8%)

- „Nedostatečné personální kapacity v trestní justici, zejména u Probační a mediační služby.“
- „Nedostatek personální kapacity, nedostatek času a administrativní náročnost.“

• Lenka Ouředníčková, /RUBIKON Centrum/

„Zásadní brzdu vidím v absenci komplexní strategie k reformě trestní justice a nedostatečnou spolupráci všech relevantních aktérů k systematickému naplňování již existujících dílčích koncepcí a úkolů. Podle mého názoru je potřeba, aby nová koncepce trestní politiky reflektovala moderní zahraniční trendy – tj. vytvořila prostor pro nápravu pachatelů a zohlednila zájmy a potřeby poškozeného i společnosti. Klíčovou roli v tom musí sehrávat resort spravedlnosti, ale zároveň nemůže v této oblasti stát osamoceně. Předpokladem potřebné změny je odborná diskuse na úrovni odborné veřejnosti, politické reprezentace a veřejnosti. Je potřeba definovat sdílenou vizi, která nám pomůže postupovat konsistentně a koordinovaně“

Doporučení ke změně

1/ Vzdělávání o přístupech RJ (26 %)

- „Zavedení RJ do sylabů právnických fakult v ČR.“
- „Důraz na celoživotní vzdělávání dotčených profesí.“
- „Zaměřit vzdělávání o RJ na nepřesvědčené.“
- „Učit řešit konflikty již v MŠ a ZŠ.“
- „Zařazení seminářů o RJ do vzdělávání justičních a právních čekatelů a začínajících soudců.“

2/ Osvěta a aktivnější prosazování realizace (22 %)

- „Vývoj vyjde z osvěty: filmy, projekty, svědectví, semináře.“
- „Propagace ve velkých médiích a přes influencery na sociálních sítích.“
- „Změna mediálního nazírání na trestní právo a jeho účel.“
- „S povděkem kvitují aktivity na internetu či facebooku. Ty lze kombinovat i s blogy a vlogy.“

3/ Navýšení personální zabezpečení systému (19 %)

- „Navýšit kapacity pracovníků PMS.“
- „Vytvořit personální kapacity na obcích, pro větší zapojení komunity do projektů RJ.“
- „Je třeba zajistit, aby bylo vytvořeno dostatečné personální zázemí PMS tak, aby vedle dalších agend měla dostatečné kapacity na rozšíření realizace mediací.“

4/ Legislativa (14 %)

- „Vytvořit jednoduchý TŘ, protože nelze stavět RJ na základech TŘ z roku 1961.“
- „Změna legislativy tak, aby upřednostňovala restorativní postupy všude, kde to je možné.“
- „V rámci rekodifikace TŘ jasně vymezit postavení odklonů s restorativními prvky ve vztahu k jiným odklonům v trestním řízení.“

5/ Spolupráce hlavních/vedoucích aktérů RJ (11 %)

- „Dostat přístup RJ více do povědomí vedoucích představitelů, kteří určují chod svých organizací.“
- „Větší otevřenost a spolupráci hlavních aktérů RJ.“

6/ Motivace (8 %)

- „Bonifikace úspěšného absolvování restorativních programů.“
- „Jiná kritéria hodnocení tímto směrem uvažujících a pracujících jednotlivců.“

• Lukáš Trojan,

/advokátní kancelář Trojan, Doleček a partneři/

„Za hlavní překážky rozvoje RJ v ČR taktéž považuji především nedostatečnou informovanost, zejména ze strany samotných orgánů činných v trestním řízení. Nadto pak mají tyto orgány bohužel velmi často svůj již navyklý, běžný, standardní postup v trestním řízení a vybočit z tohoto jimi může být považováno mnohdy za nepohodlné, resp. formálně bezdůvodné, zbytečné.“

Konkrétní cíle

STRATEGICKÉ CÍLE

V návaznosti na výše uvedené překážky rozvoje RJ v České republice definované jak v rámci diskuze s odborníky z praxe, tak v závěrech a doporučeních z dotazníkového šetření, do kterého se zapojili hlavní představitelé české justice, **jsme formulovali pro další rozvoj RJ tyto strategické cíle:**

❓ **Co jako společnost od trestního práva, justice a politiky v 21. století očekáváme?**



• **Pavel Krákora,**

/policejní prezidium Policie České republiky/

„Podle mě nelze stavět RJ na základech TR z roku 1961 a složitosti pochopení opakování úkonu před různými OČR. Vytvořit jednoduchý TR.“

„Určitě podporuji koncepci rozvoje odborného vzdělávání právní veřejnosti a současně osvěty do ostatního veřejného prostoru zejména prostřednictvím veřejnoprávních médií.“

1/

SYSTÉMOVÁ ZMĚNA:

"Vidím svět restorativně"

- RJ principy, přístupy a programy jsou integrální součástí **trestní politiky**
 - akcentace hlavních restorativních principů **při definování a nastavování celostátní trestní politiky**
- RJ principy a přístupy jako integrální součástí **trestní legislativy:**
 - **účel trestního práva** hmotného i procesního a jejich základních zásad obsahuje restorativní perspektivu
 - **restorativní přístup** je v legislativě i praxi dostatečně podporován jako způsob řešení trestní věci ve všech jejích fázích i pro všechny stupně závažnosti trestného činu
 - **restorativní programy** jsou dostatečně legislativně zakotveny, a to včetně požadavků na dobrovolnost, mlčenlivost a školení facilitátorů (mediátorů) – obdobně jako zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
 - restorativní programy mají v trestním řízení své jasné místo, a to včetně dopadu výsledných dohod (výsledků programu) na trestní řízení – **provázanost systému**
- **Systémová podpora a koordinace dostupnosti restorativních programů** po celé ČR jako služby pro každého, v jakékoli fázi trestního řízení a bez ohledu na stupeň závažnosti trestného činu
 - Systémová podpora a spolupráce státních institucí a neziskových organizací

2/

VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA:

"Vím a chápu, co je restorativní justice"

- RJ je integrální součástí vzdělávání všech profesních skupin na poli trestní justice
- RJ koncept je vhodně komunikován širší veřejnosti (film, literatura, besedy, média)
- Odborné materiály k RJ jsou dostupné v českém jazyce



● **Hledejme, jak společně restorativně dál!
Hledejme českou restorativní cestu!**

Zapojte se!

www.restorativni-justice.cz

● **Jana Hulmáková,**
/Institut pro kriminologii a sociální prevenci/

„Vedle osvěty v rámci širší veřejnosti a rozšíření výuky v této oblasti na úrovni vzdělávání na vysokých školách, v oborech, kde absolventi mohou pracovat v rámci trestní justice, je třeba posílit i důraz na tuto oblast v oblasti celoživotního vzdělávání dotčených profesí. Za významné pro zlepšení lze považovat též metodické a kontrolní činnosti především Nejvyššího státního zastupitelství a také zapojení Nejvyššího soudu.“

3/

ROZVOJ RESTORATIVNÍCH PROGRAMŮ A PŘÍSTUPŮ V PRAXI:

"Umím s restorativními principy pracovat"

- dostupnost restorativních programů
 - Nástroje RJ jsou dostupné po celé ČR, ve všech fázích trestního řízení a pro všechny typy trestných činů
- bezpečnost restorativních programů
 - odpovídající legislativa
 - vzdělávání facilitátorů
 - záruky pro předcházení sekundární viktimizace obětí trestného činu
- aplikace restorativních přístupů ve všech fázích trestního řízení
 - dostatečná informovanost orgánů činných v trestním řízení o RJ a možnostech jejího praktického využití
- podpora evaluace a výzkumů v dané oblasti
- podpora jednotlivých aktérů na poli trestní justice v aplikaci restorativních přístupů do praxe
- nastavení systému spolupráce mezi státními institucemi a nestátními neziskovými organizacemi

● **Ondřej Kubů,**
/Krajský soud v Českých Budějovicích/

„Pokud chci, aby moje práce soudce dávala smysl, nemohu zůstat jenom o toho, že zjistím, co se stalo a jaký za to náleží trest. Zajímá mne i situace poškozeného trestným činem a to, aby mu byla v co nejvyšší možné míře nahrazena újma. Trestní řízení může přispět ke spravedlivé nápravě vztahů a nástroje restorativní justice tyto možnosti výrazně zvyšují.“

„Jak
dál?“

KROKY PRO OBDOBÍ 2021 – 2024:

realizace v rámci projektu Restorative Justice: Strategies for Change

1/ SYSTÉMOVÁ SPOLUPRÁCE – budování restorativní perspektivy napříč všemi profesemi

- vytvoření pracovních skupin pro jednotlivé profese na poli trestní justice - jak v trestním řízení na jeho jednotlivých úsecích postupovat restorativně?
- vytvoření systémové spolupráce na poli trestní justice pro naplňování východisek a doporučení Strategie RJ pro ČR

2/ ROZVOJ OSVĚTY A VZDĚLÁVÁNÍ

- vzdělávací činnost - pokračování ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a Masarykovy univerzity v Brně, Policejní akademií, Justiční akademií a navázání další
- Kniha příběhů – životní zkušenosti obětí, pachatelů a jejich rodin na cestě vyrovnání se s trestným činem, hloubkové rozhovory doprovázené dokumentární fotografií
- doprovodná výstava fotek ke Knize příběhů
- besedy pro širší veřejnost, projekce filmu, Týden restorativní justice
- finalizace překladu a tisk UNODC Průvodce o restorativních programech
- překlad a publikace dalších vzdělávacích materiálů

• Martina Nedvědová, /Justiční akademie/

„Justiční akademie se v oblasti trestního soudnictví snaží zejména implementovat problematiku restorativní justice do seminářů zaměřených na trestní sankce, ukládání trestů a do budoucna i zaměřených na poškozené a oběti trestné činnosti a mládež.“

• Martina Urbanová, /Právnická fakulta Masarykovy univerzity/

„Za překážky rozvoje RJ považuji myšlení lidí, kteří jsou často zakořeněni v poslouchání autorit a přenesení řešení vlastních problémů na jiné. Dále nedůvěru k něčemu novému, zpochybňování všeho. Důvěra je vždy vztahem, který je utvářen dvěma stranami. Míra důvěry v restorativní justici závisí na jedné straně na důvěryhodnosti samotné restorativní justice, na její pověsti a výkonu, včetně lidí v ní angažovaných, na straně druhé na obecné ochotě lidí důvěřovat, kdy důvěra k druhým je často výsledkem psychologického mechanismu projekce sebe sama, tedy podle sebe soudím tebe. Pokud tedy sám nemám čestné úmysly a myslím jen na svoje dobro, očekávám to stejné u druhého.“

3/ ROZVOJ RESTORATIVNÍCH PROGRAMŮ

- ve spolupráci se zahraničními partnery vytvoření metodiky a školení mediátorů pro zavedení restorativního programu mediace u závažné trestné činnosti ve vězení i mimo něj
- spolupráce s neziskovými organizacemi při zavádění stávajících / nových restorativních programů
- komunikace s neziskovými organizacemi na téma bezpečnosti a vhodnosti restorativních programů pro jednotlivé cílové skupiny - standardizace služeb

Výše uvedené kroky navazují na činnosti realizované v období 2019 – 2021

“co už
jsme
udělali”

1/ PŘÍPRAVA STRATEGIE RJ PRO ČR:

- uspořádali jsme 10 workshopů pro více jak 150 odborníků z praxe
- navázali jsme komunikaci s představiteli hlavních institucí/organizací na poli trestní justice a provedli dotazníkové šetření
- připravili jsme Strategii RJ pro ČR

2/ NASTAVENÍ KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE

- vytvořili jsme strategický plán komunikace
- založili jsme Facebookové⁶ a webové stránky⁷, které aktivně spravujeme a přinášíme aktualizované poznatky o RJ z českého prostředí i ze zahraničí

⁶
<https://www.facebook.com/RestorativniJustice>

⁷
<https://restorativni-justice.cz/>

3/ SPOLUPRÁCE S VĚZEŇSKOU SLUŽBOU ČR (využití RJ v oblasti vězeňství)

- Uspořádali jsme dotazníkové šetření o postojích zaměstnanců VS ČR k tématu restorativní justice a možnostech jejího využití ve vězeňském prostředí, zúčastnilo se 225 respondentů napříč všemi věznicemi
- Výstupy jsou zpracovávány do souborné publikace a dvou odborných článků

• **Simon Michailidis,**

/náměstek generálního ředitele Vězeňské služby ČR/

Restorativní justice má myslím oproti justici retributivní ohromný potenciál v oblasti snahy o skutečně účinné snižování kriminální i penologické recidivy. Dává také větší prostor pro propojení penitenciární a postpenitenciární péče za účelem komplexní nápravy škod způsobených trestným činem, což zde nevnímám jako pouhou možnost vylepšit systém, ale jako základní předpoklad k účinné pomoci všem, kteří byli poznamenáni, nebo "se poznamenali" trestnou činností.

4/ VZDĚLÁVACÍ A OSVĚTOVÉ AKTIVITY

⁸
UNODC Handbook on Restorative Justice Programmes; dostupné: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf

⁹
<https://restorativni-justice.cz/doporuceni-rady-evropy-k-rj-v-cestine/>

¹⁰
<https://restorativni-justice.cz/zdroje/video/>

- Překládáme UNODC Průvodce restorativními programy⁸
- Navázali jsme spolupráci s Policejní akademií ČR, zařazení RJ do výuky (katedra kriminologie)
- Navázali jsme spolupráci s Justiční akademií, zařazení RJ do nabídky seminářů
- Překládáme další zahraniční zdroje k tématu do českého jazyka: viz např. překlad Doporučení Rady Evropy o RJ⁹ či edukativní videa¹⁰



PROJEKT RESTORATIVE JUSTICE: STRATEGIES FOR CHANGE



¹¹
<https://www.maynoothuniversity.ie/people/ian-marder>

¹²
<https://www.restorativejustice.nl/>

¹³
<https://www.euforumrj.org/en/restorative-justice-strategies-change-rjs4c-2019-2023>

¹⁴
dále jen jako „CM“ nebo
národní skupina“

Evropský projekt Restorative Justice: Strategies for Change vznikl v návaznosti na přijetí Doporučení RE o RJ na podzim roku 2018. Koordinací legislativního procesu při přípravě a přijímání Doporučení byl pověřen Dr. Ian Marder z Maynooth University v Irsku¹¹, který byl společně s Dr. Gertem Janem Slumpem z Restorative Justice Netherlands¹² a Evropským fórem pro restorativní justici¹³ tím, kdo vznik projektu inicioval. Samotného projektu se účastní 10 evropských států, vedle České republiky je to dále Albánie, Belgie, Estonsko, Irsko, Itálie, Portugalsko, Nizozemsko, Polsko a Skotsko.

Smyslem projektu je:

- 1/** přispět k přeorientování evropských systémů, legislativ, institucí, politik a postupů v oblasti trestní justice ve prospěch restorativních principů, přístupů a programů;
- 2/** sdílet úspěšné strategie používané v různých zemích k rozvoji trestního práva, trestní politiky, praxe a veřejného povědomí o restorativní justici;
- 3/** určit, jakým způsobem může být v uvedeném směru užito přijaté Doporučení RE o RJ a jak nejlépe zajistit jeho úspěšnou implementaci na úrovni jednotlivých států

V každé z těchto zemí byl vytvořen koordinační tým, tzv. Core Members¹⁴, který sestává z menšího počtu osob (cca. 3 - 5), jejichž úkolem je aktivovat komunikaci se širší zainteresovanou odbornou veřejností a vytvořit tzv. Stakeholder's Group, tj. širší odbornou platformu. Současně mají Core Members za cíl podpořit co nejširší možnou implementaci Doporučení, a to na všech jeho úrovních s respektem k národním zkušenostem, tradicím či podmínkám. Snahou projektu tedy je, aby s ohledem na národní možnosti byla v jednotlivých zemích vytvořena platforma ke spolupráci a současně byly hledány cesty, jak docílit obsahové promítnutí Doporučení na systémové úrovni jednotlivých států, a to včetně přijetí odpovídajících trestních politik a legislativy a dále podpořit rozvoj restorativních programů v praxi.

V České republice byl projekt organizačně v jeho prvotní fázi (2019 - 2021) zaštitěn Českou kriminologickou společností. V období od 2021 - 2024 probíhá koordinace české části projektu v rámci činnosti Institutu pro restorativní justici.

**ČLENY
NÁRODNÍ SKUPINY
JSOU:**



Mgr. Lukáš Dirga, Ph.D.
vrchní ministerský rada
Odboru milostí a inspekce
Ministerstva spravedlnosti ČR
a člen Katedry sociologie
Západočeské univerzity v Plzni



plk. PhDr. Pavel Horák, Ph.D.
Ředitel odboru výkonu vazby a trestu
Generálního ředitelství VS ČR



PhDr. Andrea Matoušková
ředitelka Probační a mediační služby



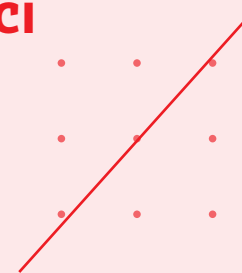
**JUDr. Petra Masopust
Šachová, Ph.D.**
předsedkyně Institutu
pro restorativní justici, z.s./
koordinátorka projektu
Restorative Justice:
Strategies for Change



PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.
výzkumný pracovník
Institutu pro kriminologii
a sociální prevenci



**O RESTORATIVNÍ
JUSTICI**



RESTORATIVNÍ JUSTICE

jiný úhel pohledu

• **Andrea Matoušková,**
/ředitelka Probační a mediační služby/

„Restorativní přístup k řešení následků trestného činu začal být v praxi uplatňován díky tomu, že se lidé začali na protiprávní chování členů své komunity dívat jinými očima. Nepřestali zlo nazývat zlem a nadále považovali protiprávní chování za nepřípustné. Začali ale jinak vnímat potřeby obětí trestného činu a zodpovědnost společnosti, ve které žili. I dnes je potřeba, abychom se jako praktici, teoretici a legislativci podívali na práci s pachatelem a obětí novými očima a tento pohled uplatňovali ve svých pracovních postupech. Myslím si, že změna myšlení nám umožní nejen inovovat dosavadní způsoby práce, ale vyústí v potřebu vést společnou diskusi. Přála bych si, aby to byl dialog o fungování stávajícího systému trestní politiky v naší zemi a možnosti jeho inovace.“

Kdybychom chtěli co nejjednodušeji říct, o čem je restorativní justice, na nejobecnější úrovni je možno tento koncept označit jako **jiný úhel nazírání na trestnou činnost a jiný přístup k řešení jejích následků**. Co se však za tímto označením „jiný“ skrývá? Restorativní justice představuje moderní přístup k trestnímu právu, který se v praxi začal etablovat od sedmdesátých let 20. století a na teoretické úrovni od let devadesátých.

Rok 1974, Ontario, Kanada a dva mladíci, kteří poničili 22 místních nemovitostí. Z podnětu probačních úředníků přišel nápad, aby se mladí pachatelé setkali s těmi, kterým domy patřily. Se souhlasem příslušného soudce následoval dialog o tom, co mají výtržníci udělat pro to, aby škodu napravili.

Rok 1995, Howard Zehr vydává svou publikaci Changing lenses, ve které nastavuje nové paradigma pro trestní justici, vyzývá ke změně úhlu pohledu a položení si pro řešení věci jiné výchozí otázky:

- **Kdo byl poškozen/dotčen?**
- **Jaké jsou jeho/její potřeby?**
- **Pro koho z dané události vyplývají povinnosti a závazky?**
- **Koho se daná situace dotýká (kdo je do ní zapojen)?**
- **Jaké jsou příčiny dané situace?**
- **Jakou formou je vhodné zapojit jednotlivé účastníky do procesu řešení a obnovy narušených lidských vztahů?¹⁵**

¹⁵
Zehr, H.; *Changing lenses: A new focus on crime and justice*. 3. ed., Scottsdale: Herald Press, 2005, str. 271, obdobně též: Zehr, H.; *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. 2003, str. 26-27

Restorativní pojetí spravedlnosti vnáší na té nejobecnější úrovni do oblasti trestního práva **nové principy, východiska a cíle, které proměňují tradiční nastavení** těchto systémů. To zásadní, co se snaží restorativní přístup zdůraznit a do oblasti trestního práva nově vnést, je orientace na náhradu způsobené újmy, přijetí odpovědnosti a na nápravu narušených mezilidských vztahů s tím, že trestným činem zasažené osoby jsou podporovány v tom, aby samy posílily své kompetence k řešení dané situace pomocí tzv. restorativních programů.

• **Hynek Kalvoda,**
/Asociace občanských poraden/

„Principy restorativní justice mi připadají komplexní, spravedlivé a lidsky dobré.“

16
Blíže k tématu restorativních programů: Masopust Šachová, P.; *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C. H. Beck. 2019, str. 133- 141

17
Z okruhu angloamerické právní kultury je možno jmenovat např. Nový Zéland, odkud jednak pochází specifický typ restorativních programů, tzv. rodinné skupinové konference (family group conference) a kde jsou restorativní principy součástí obecného nastavení cílů trestního řízení. Blíže: Sentencing Act 2002 (zejména čl. 3, 7 a 10); <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2002/0009/latest/DLM135342.html>
Z evropského právního rámce je příkladem uváděna Belgie, kde po celé zemi existuje pro každého dosažitelné nabídka restorativních programů ve formě mediace, která je určena i pro řešení závažné trestné činnosti (zajišťují státem podporované organizace Mediate a Moderator). Pro Belgie je specifické, že od počátku etablování restorativních přístupů do zdejší trestněprávní oblasti existovala silná orientace i na využití restorativní justice pro dospělé pachatele, a to právě i v případech závažné trestné činnosti. Blíže: Aertsen I.: Belgium. In: Dünkel F.; Grzywa-Holten J.; Horsfield P. (eds.): *Restorative Justice and Mediation in Penal Matters: A stock-taking of legal issues, implementation strategies and outcomes in 36 countries*. Vol. 1. Mönchengladbach.: Forum Verlag Godesberg GmbH, 2015, str. 49 - 50

• **Dagmar Doubravová,** */RUBIKON Centrum/*

„Považuji za důležitou zejména participaci všech dotčených trestným činem. Na straně pachatele může být zapojením do řešení trestného činu posíleno uvědomění si jeho následků pro oběť i komunitu, což má prokazatelný efekt na snížení recidivy. Na straně oběti může dojít k naplnění pocitu – nejsem i nadále jenom oběť v trestním řízení, mohu si aktivně říci, jak si představuji nápravu mojí újmy. Zapojení komunity vidím jako důležité pro vytváření pocitu spravedlnosti a bezpečí v daném místě.“

Tyto programy představují bezpečné prostředí k setkání obětí, pachatelů a dalších osob, které byly trestným činem zasaženy. Po celém světě mají **restorativní programy** různé formy a podoby, jsou různými způsoby propojeny nebo učiněny součástí trestního řízení a vždy vycházejí ze tří základních typů: **mediace, konference, kruhy**. V evropském prostředí je i nadále typičtější mediace, z Nového Zélandu a Austrálie přišly rodinné skupinové a restorativní konference, kruhy se svým vznikem vztahují k praktikám řešení konfliktů původních obyvatel amerického kontinentu. Obecně restorativní programy slouží jednak k hlubšímu naplnění potřeb oběti, která má možnost konfrontovat pachatele s dopady trestného činu na její život a klást pachateli otázky, jež jí pomohou začlenit celou situaci do jasnějšího kontext. Současně programy přispívají k narovnání vztahu mezi obětí a pachatelem a k nasycení potřeby oběti slyšet, že to, co se jí stalo, nebylo správné. Programy dále podporují pachatele v převzetí odpovědnosti za způsobený čin. Pro všechny zúčastněné představují restorativní programy příležitost k aktivnímu zapojení do řešení dané věci a naplňují tak princip participace, který stojí v jádru restorativního konceptu.¹⁶

Restorativní justice přináší **nový úhel pohledu**, jak trestnou činnost a její následky řešit. Soubor principů, v jejichž popředí stojí respekt, dobrovolnost, aktivní pojetí odpovědnosti, náhrada způsobené újmy, náprava vztahů, vyvážený a respektující zájem o potřeby všech zúčastněných, reintegrace trestným činem zasažených osob a další, představují novou tvář trestního práva. **Toto pojetí nenahrazuje, ale doplňuje stávající principiální nastavení trestněprávního odvětví práva**. Efektivní propojení klasických a restorativních přístupů vytváří takové nastavení trestního práva, které v sobě spojuje důraz jak na odpovědnost jedince za své jednání, ochranu společnosti, tak na individuální potřeby trestným činem zasažených osob a komunit. Takový přístup přispívá k tomu, že proces nalézání spravedlnosti není jen neživým naplněním litery zákona, ale představuje vnitřní individuální prožitek těch, jimž trestný čin vstoupil do života.

18
Blíže k přehledu mezinárodních dokumentů:

1) Masopust Šachová, P.; *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C. H. Beck. 2019, str. 15 – 23

2) <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/odbornici-a-system/>; <https://restorativni-justice.cz/zdroje/mezinarodni-a-evropske-dokumenty-k-rj/>

9

Viz.:
1) Rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2002/12, o základních principech restorativní justice v trestních věcech z roku 2002 (dostupné: <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/documents/2002/resolution-2002-12.pdf>)
2) *Doporučení Výboru ministrů R(99)19, o užití mediace v trestních věcech z roku 1999* (dostupné: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000168062e02b)

• **Libor Vávra,** */prezident Soudcovské Unie/*

„I tak konzervativní prostředí, jakým je soudnictví, se výrazně změnilo ve prospěch RJ. Je třeba se zaměřit na tři oblasti, mladé právníky, asistenty a čekatele, pak na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu a konečně podporovat politiky, kteří jsou ochotni principy RJ prosazovat, ač "dav voličů" by často viděl raději opak.“

20
Viz Doporučení RE o RJ, čl. 8, 13, 14, 19.

21
Novela trestního řádu č. 292/1993 Sb..

22
Novela trestního řádu č. 152/1995 Sb.

23
Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

24
Novela trestního řádu č. 283/2004 Sb.

25
Zákon č. 40/2009, trestní zákoník (§ 55 odst. 2)

26
Novela trestního řádu č. 181/2011 Sb.

27
Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

28
Blíže k restorativnímu charakteru zmíněných právních nástrojů blíže: Masopust Šachová, P.; *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C. H. Beck. 2019, str. 36 – 61, 119 – 126, 144 - 151

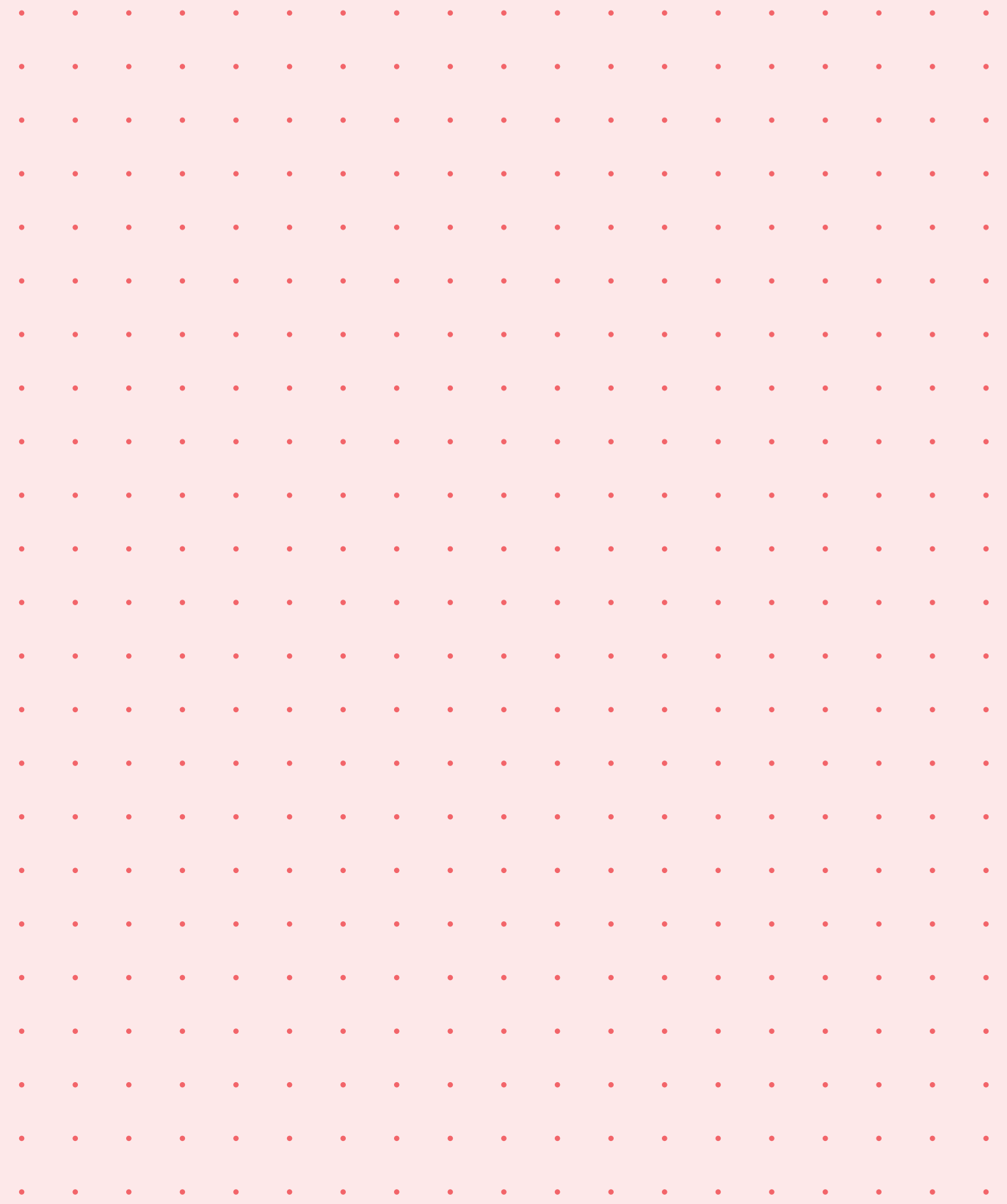
Restorativní justice již ušla poměrně dlouhou cestu a etablovala se v **ucelený přístup celosvětového významu**. V některých státech představují restorativní přístupy významnou součást celého trestněprávního systému¹⁷, jinde hrají okrajovou roli a jsou chápány jako nástroj řešení méně závažné trestné činnosti či jako přístup pro řešení kriminality mladistvých, tak jak je tomu např. i v České republice. Od doby, kdy se restorativní justice formovala na teoreticko-akademické úrovni, věnují jejímu významu pozornost též **mezinárodněprávní dokumenty**. Jak na poli Organizace spojených národů, tak Rady Evropy či Evropské unie můžeme sledovat rostoucí pozornost a význam, který je tomuto chápání trestní spravedlnosti věnován.¹⁸ S jistým zobecněním je možno říci, že na začátku šlo zejména o podporu restorativních principů a zapojení restorativních programů do trestního řízení¹⁹, přičemž nyní je možno sledovat takový vývoj, který chápe restorativní justici jako komplexní přístup k řešení následků trestné činnosti, jenž zavádí do trestního řízení nové hodnoty a principy a zdůrazňuje, že jde o přístup, který má být prosazován **ve všech fázích trestního řízení a pro všechny trestné činy bez ohledu na jejich závažnost**.²⁰

Pro restorativní justici je nicméně příznačné, že neexistuje jedna restorativní cesta či jeden restorativní model, jak by k propojení těchto přístupů do trestněprávní oblasti mělo dojít. Můžeme tak celosvětově sledovat jak si restorativní přístupy na úrovni jednotlivých států hledají svou vlastní cestu, a navazují tak na své vlastní tradice, kapacity, možnosti a vlastní specifika. V tomto smyslu spočívá i **výzva pro Českou republiku**. V českém trestněprávním prostředí je restorativní justice často dávána do souvislosti s alternativními tresty a s alternativními procesními nástroji (tzv. odklony od trestního řízení), případně s posilováním procesním práv poškozeného. Již v polovině devadesátých let 20. století jsou do českého trestního práva procesního zavedeny instituty podmíněného zastavení trestního stíhání²¹ a narovnání²². V roce 2 000 následuje přijetí zákona o Probační a mediační službě²³ a zřízení dané instituce, do jejíž gesce bylo svěřeno zavedení mediace v trestněprávní oblasti. Následuje přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zavedení institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání v roce 2004²⁴, přijetí nového trestního zákoníku v roce 2009²⁵, který alespoň na teoretické úrovni staví do popředí tresty nespojené s odnětím svobody, v roce 2011 rozšíření nároku poškozeného i na nemajetkovou újmu²⁶ a přijetí zákona o obětech trestných činů o dva roky později^{27,28}

Všem těmto krokům je společný cíl podpořit taková řešení trestní věci, která budou reflektovat potřeby oběti trestného činu a zároveň nebudou stavět na čistě odplatném přístupu k pachateli. V duchu těchto legislativních změn a s tím souvisejících změn v praxi máme často za to, že restorativní justice je náležitou a stabilní součástí českého trestněprávního systému. Je tomu tak doopravdy? Rozumíme tomu, že restorativní přístup vychází (na úrovni účelu trestního řízení) z potřeby nahrazení újmy a narovnání narušených mezilidských vztahů? Chápeme, že alternativní trest je restorativní pouze tehdy, pokud vede pachatele k odpovědnosti jako vnitřnímu prožitku a motivuje ho k náhradě způsobené škody a újmy? Je nám srozumitelné, že trestní řízení má restorativní prvky, pokud vytváří prostor pro naplnění potřeb oběti, pro respekt k jejímu příběhu a podporuje řešení, která k uzdravení oběť potřebuje? **Rozumíme slovu restorativní?** Ve snaze aktivně reflektovat tyto otázky jsme přijali výzvu stát se součástí evropského projektu Restorative Justice: Strategies for Change. Naší snahou je přispět k tomu, abychom společně dokázali vývoj posledních dvaceti let zhodnotit ve světle principů a vizí, které nám překládá Doporučení RE o RJ, tj. dokumentu, který je sám výsledkem cesty, jež restorativní justice na evropském kontinentu od devadesátých let ušla.

„Restorativní justice není mapa, ale kompas!“

Howard Zehr



DOPORUČENÍ RADY EVROPY O RESTORATIVNÍ JUSTICI V TRESTNÍCH VĚCECH

Rada Evropy říká:
„do budoucna restorativně“

²⁹
Viz Doporučení RE o RJ, čl. 8, 13,
14, 19.
³⁰
Novela trestního řádu č. 292/1993
Sb..
³¹
Novela trestního řádu č. 152/1995
Sb.

Doporučení RE o RJ bylo přijato na podzim roku 2018 a představuje poslední z řady významných evropských právních dokumentů, které se k danému tématu vztahují. Doporučení navazuje na dříve přijaté Doporučení Rady Evropy o mediaci v trestních věcech z roku 1999²⁹, které se soustředilo zejména na podporu užití mediace jako samostatného institutu v rámci trestního řízení. Obdobně Směrnice EU o obětech trestných činů³⁰ podporuje užití restorativní justice jako způsobu řešení následků trestné činnosti s tím, že zdůrazňuje podporu restorativních programů a vytvoření bezpečných mechanismů pro jejich realizaci tak, aby byly poskytnuty dostatečné záruky pro předcházení viktimizaci obětí. Doporučení RE o RJ jde však svým záběrem a podporou restorativní přístupů mnohem dále. Je tomu tak z toho důvodu, že můžeme jasně sledovat posun od chápání restorativní justice jako ekvivalentu k restorativním programům k šířeji chápané perspektivě. Naplňuje se tak pojetí Howarda Zehra o potřebě změny úhlu pohledu. Doporučení totiž restorativní justici **definuje jednak jako prostor pro vytvoření dialogu** (restorativní programy), ale současně též jako **soubor principů**, kterými je třeba podpírat **veškeré reformy trestní justice**.³¹

• **Petr Forejt,** */Ministerstvo spravedlnosti/*

„Vedle významu pro poškozeného, který se takto může snáze vyrovnat s důsledky spáchaného trestného činu a dosáhnout satisfakce či odškodnění, má RJ význam zejména z hlediska uvědomění si důsledků spáchaného trestného činu a úsilí o jejich nápravu ze strany pachatele, kdy přijetí viny, uvědomění si dopadů spáchaného trestného činu je podstatným předpokladem úspěšné reintegrace pachatele do společnosti.“

³²
Čl. 3 Doporučení RE o RJ
³³
Čl. 8 Doporučení RE o RJ
³⁴
Čl. 13 Doporučení RE o RJ

„**Restorativní justice**“ označuje jakýkoli proces, který umožňuje těm, kteří byli poškozeni trestným činem, a těm, kteří za tuto újmu odpovídají, aby se v případě dobrovolného souhlasu aktivně zúčastnili vyřešení záležitostí vzniklých v důsledku trestného činu, a to za pomoci školené a nestranné třetí strany (dále jen „facilitátor“).³²

Postupy, které nevyužívají dialog mezi oběťmi a pachateli, lze i tak navrhnout a realizovat způsobem, který je v úzkém souladu se **základními principy restorativní justice**.³³

Za tyto **základní principy** považuje Doporučení následující:

- princip náhrady způsobené újmy
- princip participace účastníků³⁴

• **Milan Svoboda,** */Kancelář veřejného ochránce práv/*

Pokud trestní systém nemá jen izolovat pachatele, ale také napravovat jej a jím způsobené škody, pak RJ představuje velmi efektivní způsob, jak toho dosáhnout.

Tyto základní principy pak doplňuje soubor dalších, neméně důležitých principů, mezi které se řadí tyto:

- dobrovolnost
- poradní, zdvořilý dialog
- spravedlivá péče o potřeby a zájmy zúčastněných
- procedurální rovnost
- kolektivní, na konsenzu založená dohoda
- zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení
- vyhnutí se dominanci

Uvedené principy by měly sloužit jako ukazatel pro jakékoliv další/nové reformy v trestní justici.³⁵ Je tak vytyčen směr, kterým by se státy měly ubírat a na co by do budoucna měly klást zřetel. Doporučení RE o RJ se tímto stává evropským právním dokumentem, který poprvé **chápe restorativní justici jako ucelený koncept**, jasně stanoví priority, které je třeba efektivně a účinně zapojovat do stávajících podob trestněprávních úprav jednotlivých států. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že nejde o nahrazení stávajících trestněprávní legislativa praxí jiným konceptem, ale o účinné doplnění a propojení stávajícího o principy a zásady, jež současnému nastavení trestní justice chybí. Akcent je tedy jasně staven na potřebu nahrazení újmy oběti a naplnění jejich dalších potřeb a na podporu hledání individualizovaného řešení, do kterého jsou účastníci dané věci zapojováni ideálně pomocí restorativních programů. Tyto programy pak mají být ve světle Doporučení **všeobecně dostupnou službou**³⁶ a stát by měl zajistit, aby tato služba byla též bezpečná, a to jak v návaznosti na procesní práva daných osob v trestním řízení³⁷, tak aby byly **zajištěny základní předpoklady pro bezpečnou realizaci programu jako takového**.³⁸ Současně jsou státy podporovány v tom, aby tyto programy byly dostupnou službou v jakékoliv fázi trestního řízení³⁹.

Význam Doporučení pro legislativu, praxi i politiku jednotlivých států v oblasti trestní justice tak spočívá ve dvojí výzvě. Ta první, od které se odvíjí vše ostatní, je v **pochopení a zakotvení restorativních principů jako součásti ostatních účelů a základních principů** jak hmotné, tak procesně-právní úpravy trestního práva. Toto ukotvení v legislativě má zásadní význam pro naše mentální nastavení, jak bude řízení vedeno, a taktéž, co od něj ve výsledku očekáváme. Zjednodušeně řečeno, nastaví se tím nový/jiný směr, který bude na principiální úrovni deklarovat, proč toto řízení máme. Od definovaných účelů trestního řízení, kterým je v ČR nalezení a potrestání pachatele⁴⁰, tak máme šanci se

posunout směrem, který bude akcentovat nápravu způsobené újmy a mezilidských vztahů, naplnění potřeb poškozeného (oběti), uvědomění si odpovědnosti a přijetí kroků k nápravě na straně pachatele, reintegrace všech zúčastněných, a to vše při podpoře využití dialogické roviny a růstu kompetencí k řešení konfliktu trestným činem zasažených osob. Jak bylo uvedeno výše, nejde o nahrazení stávajícího nastavení, ale o efektivní propojení „starého“ a „nového“. Jde o symbiotické řešení, které vytyčí nový směr trestnímu řízení jako takovému.

Nové principiální vytyčení nemá význam jen pro konkrétní řešenou věc, **ale nese současně potenciál změny pro nastavení společnosti k dané oblasti jako celku**. Takové hodnotové nastavení vede jednak ke změně pohledu všech institucí, orgánů i jednotlivců při výkonu jejich práce v rámci trestního řízení, čímž je ovlivněn jejich přístup i pohled na danou věc, výběr procesních nástrojů, způsob vedení dané věci a v neposlední řadě i vnitřní nastavení a způsob komunikace s účastníky trestního řízení. Vedle toho má změna nastavení účelu a základních principů (zásad) dopad na způsob výuky v dané oblasti, přemýšlení odborné i laické veřejnosti o vhodnosti volených prostředků i jejich pochopení, že trestný čin nenarušuje jen právní normy, ale životy konkrétních osob a v souvislosti s tím i život celé společnosti. Principiální přenastavení výchozích mantinelů jde tak v ruku v ruce se **systemovou změnou** v dané oblasti a v důsledku toho i s promítnutím zmíněných principů do každodenní práce všech, kteří se na řešení konkrétní věci podílí.

- **Oldřich Matoušek,**
/FF UK, Katedra sociální práce/

„RJ je náročná tím, že občanům dává pravomoc řešit vlastní věci, přičemž přijmout takovou odpovědnost znamená unést riziko vlastního selhání, nezvládnutí této úlohy a také unést to, že se pak nebude možné vymlouvat na nefunkční autoritu.“

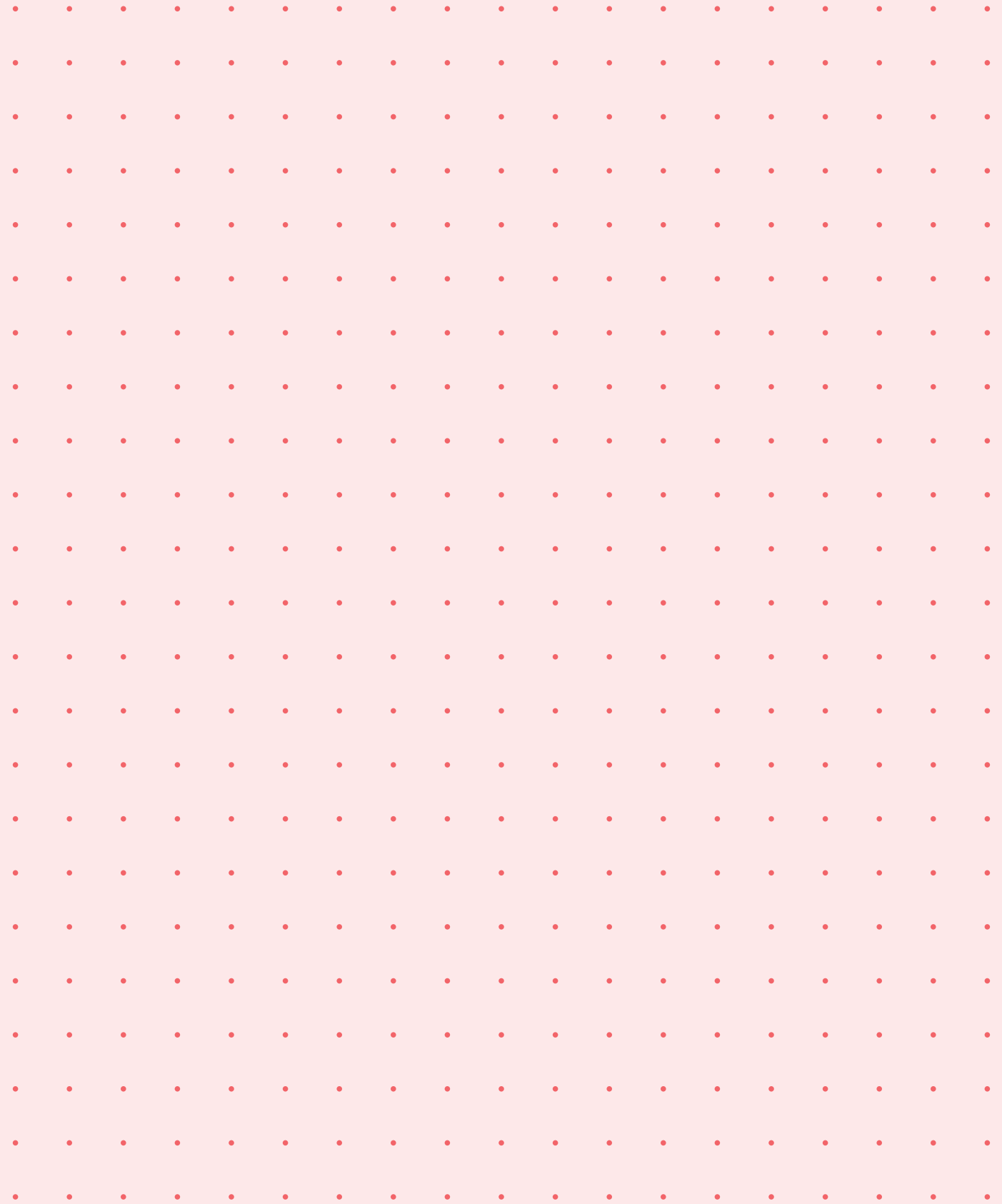
Druhým významovým aspektem Doporučení je **vytváření prostoru pro dialog a důraz na osobní aspekt trestní věci**. Restorativní justice tímto nepopírá veřejný zájem na řešení dané věci, který je atributem trestního práva jako takového. Doplnuje ho však o nástroje, jež pomocí dialogu a dalších restorativních přístupů cílí na osobní rovinu daného případu, která z velké části zůstává v trestním řízení neoslovena. Bezpečná forma dialogu tak vyplňuje prostor, kde dlouhodobě trestní právo není schopno přinášet vhodné postupy a řešení. Oběť získává možnost říct svůj příběh, konfrontovat pachatele osobně s dopady jeho činu na svůj život, ptát se na otázky, které v trestním řízení nemá možnost položit, ale pro její proces uzdravení jsou zásadní. Taktéž dostává možnost převzít nad řešením věci kontrolu, čímž jsou posilovány její kompetence k vymanění se z „bezmocné“ situace. Pachatel čelí věci přímo, nemůže se „schovat“ za svého obhájce, je nucen pohlédnout pravdě do očí. Taková konfrontace má potenciál lépe přispět k přijetí jeho opravdové odpovědnosti, což je zcela jiný proces, než být kon-

35
Čl. 14 Doporučení RE o RJ
36
Čl. 18 Doporučení RE o RJ
37
Čl. 22. a 23. Doporučení RE o RJ
38
Kapitola VI. Doporučení RE o RJ
39
Čl. 6 Doporučení RE o RJ
40
§ 1 trestního řádu

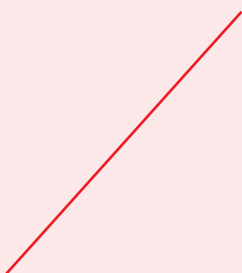
frontován se slovy rozsudku „vinen“. Restorativní programy, stejně jako výše zmíněné principy, trestní řízení nenahrazují, ale ve vhodných případech doplňují. Přispívají nejen k nalezení vhodného řešení dané věci pro všechny účastníky, ale současně podporují vnímání celého procesu jako spravedlivého.

Na počátku 21. století tak stojíme před křižovatkou, přičemž o dalším směru rozhodne, jestli budeme vnímat vztahovou linku trestní věci jako podstatnou součást nalézání spravedlnosti v trestním právu. Doporučení RE o RJ udává pro budoucnost jasný restorativní směr. Na této cestě stojí v centru pozornosti ta/ten, komu bylo trestným činem ublíženo a její/jeho potřeby. Základní principy Doporučení považuje princip náhrady způsobené újmy a princip participace. **Újma a dialog jsou tak centrálními elementy, ukazateli na našem rozcestí.**

**Restorativní justice dostupná
pro každého,
v každé fázi trestního řízení,
bez ohledu na závažnost trestného činu.**



RESTORATIVNÍ JUSTICE A KRIMINOLOGICKÉ VÝZKUMY



41

Viz např. Umbreit, M.; Coates, R.B.; Vos, B.: Victim offender mediation: an evolving evidence-based practice. In: Sullivan, D.; Tifft, L.: *Handbook of Restorative Justice*, s. 52-62. London: Routledge, 2008; Dignan, J.: The victim in restorative justice. In: Walklate, S. (ed.): *Handbook of victims and victimology*, s. 309-331. Cullompton: Willan Publishing, 2007.

42

Srov. Tomášek, J. a kol.: *Rodinné skupinové konference*. Praha: IKSP, 2019.

Jednou ze zásadních otázek, na níž je nutno v souvislosti se snahami o větší prosazení restorativní justice nalézt uspokojivou odpověď, je reálná účinnost opatření či programů, které toto hnutí pro řešení trestných činů nabízí. Kromě jiného jde o zjištění, zda lidé dotčení trestným činem, mají opravdu potřeby či přání, které teorie restorativní justice předpokládá, a zda mediace, rodinná skupinová konference nebo jiný typ restorativních postupů tyto potřeby skutečně řeší způsobem vhodnějším a efektivnějším, než jaký nabízí „klasická“ trestní justice. Jako velmi důležité je nutno vnímat také téma výchovného dopadu restorativních programů na pachatele. Za efektivní jsou totiž v moderní kriminální politice považovány primárně ty tresty či opatření, které prokazatelně snižují míru následné recidivy. V takový účinek restorativních metod jejich zastánci v zásadě věří, neboť předpokládají, že otevřená konfrontace s obětí zdůrazní v očích pachatele lidský rozměr jeho činu, a přiměje ho tak nejen převzít za své chování odpovědnost a odčinit jeho následky, ale též vyhnout se do budoucna dalšímu problémovému jednání.

V posledních desetiletích byla uskutečněna celá řada kriminologických výzkumů, které se uvedenými otázkami zabývaly. Staly se také jedním z důvodů, proč restorativní justici dnes již málokdo vnímá pouze jako určitý „filosofický směr“ v oblasti trestní politiky. Důkazy, že **příslušná opatření fungují v praxi, jsou totiž velmi přesvědčivé**. Potvrdilo se například, že **většinu obětí vedou skutečně k účasti v restorativním programu motivy, z nichž restorativní justice vychází**. Velmi často se jedná o touhu zjistit více o samotném trestném činu a o všem, co k němu vedlo, o potřebu sdělit své pocity pachateli a slyšet od něj upřímnou omluvu, a také o přání vyjádřit se k celému případu a k možností jeho řešení. Část obětí navíc vítá příležitost vyhnout se zdlouhavému procesu u soudu, případně věří, že tento způsob projednání zvýší pravděpodobnost, že se od pachatele dočkají finančního či jiného odškodnění. Výjimkou ovšem nejsou ani ryze „altruistické důvody“, kdy oběť doufá, že daný program či projekt napomůže tomu, aby se pachatel polepšil⁴¹. Stojí ostatně za zmínku, že v rámci výzkumu, uskutečněného v roce 2019 v našich podmínkách, byla touha přispět k nápravě pachatele častějším motivem pro účast oběti na rodinné skupinové konferenci než snaha získat od něj náhradu škody⁴².

Pro posouzení samotné efektivity restorativních opatření se v kriminologických výzkumech využívají **dvě základní měřítka či kritéria, a to uspokojení potřeb přímých účastníků na straně jedné, a míra následné recidivy pachatelů na straně druhé**. Prvně jmenované hledisko je nejčastěji odvozováno ze zkušeností obětí s průběhem a výsledkem příslušného programu či projektu. Sledovány jsou přitom obvykle jak prvky procedurální (tedy například to, zda má oběť skutečně možnost vyjádřit během jednání svoje pocity a názory, klást pachateli otázky či se v dostatečné míře vyjádřit k řešení případu), tak prvky restorativní (především v tom smyslu, zda dojde k obnovení narušených vztahů, což se může projevit například změnou postoje oběti k pachateli nebo vyjádřením odpuštění). Závěry výzkumů tohoto typu jsou jednoznačné. Ukazuje se, že **naprostá většina obětí je se svou účastí na restorativním programu spokojena**. Téměř vždy oceňují, že se jednalo o

43

K této problematice viz např. Gavrielides, T.: *Restorative justice theory and practice: Addressing the discrepancy*. Helsinki: HEUNI, 2007; Shapland, J., a kol.: *Restorative justice: the views of victims and offenders*. London: Ministry of Justice 2007; Van Camp, T., Wemmers, J.: Victim satisfaction with restorative justice: More than simply procedural justice. In: *International Review of Victimology*, 12(2), s. 117–143, 2013; Tamarit, J., Luque, E.: Can restorative justice satisfy victims needs? Evaluation of Catalan victim-offender mediation programme. In: *Restorative Justice: An International Journal*, 4(1), s. 68–85, 2016.

• Michal Špejra, /Institut pro kriminologii a sociální prevenci/

„Nikoliv náhodou nalézáme restorativní přístupy častěji tam, kde existuje fungující komunita a skutečně živé společenství „otevřených“ lidí. V ČR je vnímání úlohy tzv. občanské společnosti, dle mého názoru, stále ještě do určité míry poznamenáno velmi pomalým uzdravováním z všudypřítomných důsledků totalitního režimu, který v naší společnosti zanechal rezidua sklonů k pasivitě, individualismu, nedůvěře atd.. V tom spatřuji významnou překážku pro další rozvoj restorativního uvažování, a to nejen v justici!“

44

Srov. např. Daly, K.: Conferencing in Australia and New Zealand: variations, research findings and prospects. In: Morris, A., Maxwell, G.: *Restorative justice for juveniles: conferencing, mediation and circles*. Oxford: Hart Publishing, 2001.

45

Rozum, J. a kol.: *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: IKSP, 2010.

možnost dozvědět se od pachatele více o motivech a podmínkách jeho skutku, stejně jako o příležitost projevit vlastní emoce a pocity, které se k danému skutku váží. Klíčový význam ze zmíněného procedurálního hlediska má pro oběti zkušenost, že se mohly vyjádřit k řešení případu, a také pocit, že restorativní justice zdůrazňuje respektující a spravedlivý přístup ke všem účastníkům. Nelze přehlédnout, že experimentální studie, které srovnávaly názory účastníků standardního řízení s účastníky mediace, došly k poznatku, že restorativní postup vede u obětí výrazně častěji k nabytí dojmu, že způsob projednání a řešení případu zajistil celkové naplnění principu spravedlnosti⁴³.

O něco méně přesvědčivé ve srovnání s prvky procedurálními jsou výsledky týkající se prvků ryze restorativních. Takové zjištění by nás ale nemělo překvapit, neboť samotná „férovost jednání“ automaticky nezaručuje, že se obě strany shodnou na uspokojivém řešení, oběť přijme omluvu pachatele a vztah mezi nimi se podaří napravit. Výzkumy naznačují, že v tomto směru vždy velmi závisí na typu trestné činnosti, utrpěné škodě, motivaci účastníků ke vzájemnému setkání nebo na případném předchozím vztahu mezi pachatelem a obětí. Zásadní význam, od něhož se naplnění restorativních principů odvíjí, má každopádně ochota pachatele upřímně se za trestný čin omluvit, převzít za něj odpovědnost a aktivně se zajímat o možnosti, jak způsobené škody vlastním přičiněním napravit⁴⁴.

Poznatky uvedeného druhu plně potvrdily studie, uskutečněné v **českých podmínkách Institutem pro kriminologii a sociální prevenci**. Ve výzkumu, věnovaném **mediaci⁴⁵, vyjádřilo 92% obětí celkovou spokojenost s účastí a 90% s výsledkem**. Celkem 94% obětí mělo pocit, že během jednání dostaly dostatečný prostor pro vyjádření svých pocitů a názorů, 82% považovalo za důležité, že pachateli mohly sdělit, co si myslí a cítí. Pro 89% bylo důležité, že se vyjádřily k řešení případu a 78% se po mediaci cítilo lépe než před ní. Za zmínku stojí i to, že 65% obětí po mediaci uvěřilo v její výchovný efekt, byť jen 32% změnilo názor na pachatele k lepšímu. Detailnější analýza dat pak

46

Viz výše citovaná publikace Tomášek, J. a kol. z roku 2019.

47

Pro přehled výzkumů k tomuto tématu viz zejména Umbreit, M.S., a kol.: Victim offender mediation: an evolving evidence-based practice. In: Sullivan, D., Tifft, L.: *Handbook of restorative justice*, s. 52–62. London: Routledge, 2008.

48

Více k této problematice např. Rozum, J. a kol.: *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: IKSP, 2016.

49

Srov. Ward, T., Maruna, S.: *Rehabilitation*. Abingdon: Routledge, 2007.

50

Srov. Lauwaert, K., Aertsen, I.: *Desistance and restorative justice: mechanisms for desisting from crime within restorative justice practices*. Leuven: European Forum for Restorative Justice, 2015.

mimo jiné ukázala, že pocity, které si oběť z mediace odnesla, byly do značné míry podmíněny již jejími pocity či postoji před samotným setkáním s pachatelem, respektive motivy, které ji k účasti na mediaci vedly. Spokojeny byly totiž především oběti, které ke vstupu do mediace vedla touha hovořit o následcích činu nebo slyšet od pachatele omluvu, naopak kriticky se k tomuto opatření vyjadřovali v podstatě jen ti účastníci, kteří o jeho smyslu předem pochybovali.

Obdobným způsobem byly dotazovány také oběti, které v letech 2014 - 2015 podstoupily v České republice **rodinnou skupinovou konferenci⁴⁶**. I v tomto případě hovoří výsledky velmi příznivě. **Všechny oběti měly pocit, že dostaly dostatek prostoru pro vyjádření svých pocitů a názorů, 97% uvedlo, že se mohly vyjádřit k řešení případu, a podle 86% se podařilo dospět k dohodě**. Celkem 94% obětí se ohledně celého případu cítilo po konferenci lépe než před ní a 97% své účasti ani v nejmenším nelitovalo. Pokud jde o průběh konference, 95% obětí získalo z pachatele dojem, že se za svůj čin stydí, a 97% vnímalo u rodinných příslušníků pachatele, že mají zájem, aby se polepšil. Možná i proto na něj změnilo 94% obětí názor k lepšímu a 92% uvěřilo ve výchovný efekt konference.

Značné množství kriminologických výzkumů usiluje také o zohlednění druhého z výše nastíněných měřítek účinnosti, tedy o odpověď na otázku, zda účast na mediaci či jiném restorativním opatření vede k nižší míře recidivy pachatelů. Oproti studiím zaměřeným na uspokojení potřeb přímých účastníků jsou však v tomto případě výsledky spíše smíšené či nejednoznačné. Najdeme sice výzkumy, podle nichž pachatelé účastníci se restorativního programu následně recidivovali méně než pachatelé z kontrolních skupin, avšak ve výzkumech jiných byly rozdíly v podstatě zanedbatelné, případně se naklonily v mírný neprospěch restorativních postupů⁴⁷. Důvodem tohoto nepříliš uspokojivého stavu současného kriminologického vědění může být kromě jiného i značně problematické vymezení samotného pojmu recidiva, stejně jako řada metodologických obtíží spojených s jejím sledováním, či spíše s výpočetní hodnotou dat, která o případné další trestné činnosti pachatelů máme k dispozici⁴⁸. Sami kriminologové navíc oprávněně upozorňují, že k otázce výchovného vlivu jakékoli intervence bychom měli přistupovat realisticky. Faktorů, které rozhodují o dalším chování pachatele, je celá řada, přičemž výzkumy kriminální kariéry jasně ukazují, že vliv opatření trestní justice je ve srovnání s vlivy působícími v běžném životě o poznání slabší⁴⁹. Bylo by proto notně naivní se domnívat, že účast na zhruba hodinovém setkání s obětí dokáže zcela zvrátit často i velmi nepříznivý dosavadní vývoj pachatelova osudu⁵⁰. Zdá se nicméně, že **celkový potenciál restorativních opatření je i v tomto směru slibný, neboť se principiálně neorientují jen na problematickou minulost pachatele jako „klasické tresty“, ale naopak hledají jeho silné a pozitivní stránky, a to zejména ve smyslu schopnosti aktivně odčinit, co svým skutkem způsobil**. V tomto směru odpovídá mediace i další restorativní opatření požadavkům, jaké na efektivní způsob zacházení s pachateli a na snahu o jejich reintegraci do společnosti kladou aktuální poznatky z výzkumů zaměřených na proces ukončování kriminální kariéry⁵¹.

51

Srov. např. Maruna, S.: Desistance and restorative justice: it's now or never. In: *Restorative justice: An international Journal*, 4(3), s. 289–301.

52

Pro přehled výzkumů na toto téma viz např. Tomášek, J. a kol.: *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: IKSP, 2019.

53

Rozum, J. a kol.: *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: IKSP, 2009.

54

Zeman, P. a kol.: *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Praha: IKSP, 2010.

55

Výstupy z dotazníkového šetření budou v online verzi od dubna 2021 dostupné na www.restorativni-justice.cz.

Důležitý podnět, který můžeme z existujících studií vyčíst a který rovněž souvisí s úvahami o dalším rozvoji restorativní justice u nás, jsou postoje samotných občanů ke kriminalitě a jejímu trestání. Jedním z důvodů, proč se některé instituce odpovědné za realizaci kriminální politiky zdráhají podpořit větší využívání různých alternativních opatření či přístupů, totiž může být i obava, že jim není nakloněna veřejnost, která v otázce zacházení s pachateli trestných činů jednoznačně preferuje velmi tvrdý a nekompromisní přístup, založený na přísném trestání. Ačkoli je tento obraz „punitivních občanů“ brán za téměř samozřejmý, ve skutečnosti hovoří kriminologické výzkumy o něčem jiném. Veřejnost sice na jednu stranu zastává nekompromisní postoje vůči pachatelům závažných skutků, avšak u činů méně závažných je o poznání shovívavější a neorientuje se pouze na tresty, nýbrž i na možnost nápravy a výchovy všude tam, kde cítí smysl takového úsilí. **Větší podpoře různých alternativních opatření často brání spíše malá informovanost o jejich existenci nebo o podmínkách jejich výkonu⁵². Jak ostatně ukázaly výzkumy uskutečněné v České republice, pokud občanům základní principy těchto opatření osvětlíme, většina s nimi projeví souhlas.** V případě mediace například vyšlo najevo, že pro její využití ve vhodných případech by bylo **69% českých občanů⁵³**. Podporu veřejnosti pro restorativní justici můžeme navíc očekávat i na základě všeobecného zájmu o potřeby obětí, respektive o způsob, jak na ně systém trestní justice reaguje. Bylo by chybou přehlédnout, že podle **57% našich občanů by oběti trestné činnosti měly mít možnost vyjádřit se k trestu pro pachatele a podle 74% je náhrada škody z hlediska řešení trestného činu stejně důležitá jako uložení trestu. Pro 11% Čechů je pak dokonce tato náhrada důležitější než samotrestání⁵⁴**. I zjištění tohoto druhu napovídá, že při prosazování základních principů a myšlenek restorativní justice se rozhodně nemusíme obávat odporu veřejnosti, ale naopak spíše očekáváme její podporu. Nutnou podmínkou k tomu je ale samozřejmě nalezení vhodného způsobu, jak ji s konceptem restorativní justice náležitě seznámit.

- **92 % obětí projevilo celkovou spokojenost s účastí na mediaci a 90% s jejím výsledkem**
- **všechny oběti rodinné skupinové konference měly pocit, že dostaly dostatek prostoru pro vyjádření svých pocitů a názorů, 86 % se podařilo dospět k dohodě**
- **mediaci podporuje 69% českých občanů**

V rámci jedné z aktivit projektu „Restorative Justice: Strategies for Change“ v České republice proběhlo v září 2020 **dotazníkové šetření mezi pracovníky Vězeňské služby ČR⁵⁵, které zaměřilo na jejich postoje a názory** k problematice restorativní justice a možnostem jejího uplatnění v prostředí českých věznic. Sběr dat zajistila sama Vězeňská služba formou interně distribuovaného on-line dotazníku. Dotazník

zjišťoval názor praktiků na smysl i možný účinek nejčastějších programů s restorativními prvky ve věznicích, a to s programy zaměřenými na zvyšování pocitu odpovědnosti pachatele vůči oběti trestného činu, na setkání odsouzených s oběťmi nesouvisejících trestných činů, mediaci odsouzeného s obětí, kterou svým činem poškodil, mediaci mezi odsouzenými, mediaci mezi odsouzenými a zaměstnanci věznic, a také na využití restorativních technik v rámci přípravy odsouzeného na propuštění. Zjišťován byl také celkový postoj pracovníků k restorativním principům, stejně jako subjektivně vnímaná informovanost o této problematice.

• **Jan Rozum,** */Institut pro kriminologii a sociální prevenci/*

„Za překážky rozvoje RJ lze také spatřovat obecnou neochotu justice ke změně, zažitě stereotypy o účinnosti nepodmíněného trestu odnětí svobody (i u bagatelních trestných činů), přesvědčení, že pouze nepodmíněný trest napravuje.“

56

viz webové stránky Probační a mediační služby: https://www.pmscr.cz/download/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf

57

viz webové stránky Mezinárodního vězeňského společenství: <https://mvs.cz/building-bridges/>

Do dotazníkového šetření se zapojilo celkem 225 respondentů, působících ve Vězeňské službě na různých pracovních pozicích. Zastoupeni byli ředitelé věznic (10 respondentů), vedoucí oddělení výkonu trestu (32), vychovatelé (70), psychologové (26), sociální pracovníci (37) i speciální pedagogové (50). **Většina respondentů vyjádřila kladný vztah k tomu, jak RJ pohlíží na trestný čin a možnosti jeho řešení** (tedy vnímání zločinu jako osobní záležitosti, na jejímž řešení by se pokud možno měli podílet přímí účastníci). Zásadním způsobem ho odmítá pouze desetina pracovníků, naproti tomu více jak 40 % jsou tyto principy velmi blízké.

Za nejslibnější pro oblast vězeňství považují pracovníci VS ČR **restorativní programy využívající techniku kruhu při přípravě odsouzeného na propuštění**. Více než 60 % dotázaných by ocenilo, pokud by byl program tohoto typu realizován ve věznicích, kde sami pracují. Více než polovině respondentů se jako relativně přínosné jeví také programy na zvyšování pocitu odpovědnosti pachatele vůči obětem (např. tříměsíční skupinový program pro vězněné osoby Vnímám i Tebe vytvořený Probační a mediační službou⁵⁶ a realizovaný nyní ve 12 věznicích), mediace mezi odsouzeným a obětí i setkání odsouzených s oběťmi nesouvisejících trestných činů (mezinárodní program Building Bridges realizovaný nevládní organizací Mezinárodní vězeňské společenství z.s.⁵⁷).

Mnoho zajímavých a inspirativních podnětů vyplynulo z otevřených otázek, v jejichž rámci mohli respondenti svěřit své vlastní postřehy a náměty k jednotlivým tématům. Velmi často se jednalo o pozitivní reakce a o vyjádření zájmu o řešenou problematiku (**„Podporoval bych uvedené projekty, neboť se domnívám, že mají smysl a patří do rámce moderního odborného zacházení...“ – vedoucí oddělení výkonu trestu, 18 let praxe**) s tím, že uvítají více informací o RJ (**„Především o restorativní justici hovořit, dostávat ji do povědomí všech zaměstnanců VS ČR...“ – speciální pedagog, 8 let praxe**), upozorňovali ale také na přítomnost odborného personálu. Dotazovaní se také zamýšleli nad vhodností využití restorativních postupů u konkrétních typů trestné činnosti či osobnosti pachatele.

• **Martin Lýsek,**
/Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci/

Každý trestní soudce má ve své praxi na výběr, zda trestat "protože bylo spácháno zlo" (punitur, quia peccatum est) - tedy zda mít trest za pouhou odplatu za porušení zákona (středověké oko za oko) - nebo zda trestat proto, aby zlo nebylo páčáno (punitur, ne peccetur) - tedy zda má být trest (i trestní řízení jako celek) cestou k nápravě; cestou k pochopení, proč se to stalo a co udělat, aby se to neopakovalo; cestou k urovnání vztahů; cestou pomoci oběti skrze pochopení jejích potřeb, atd. Pokud si vybereme onu druhou cestu, půjdeme cestou restorativní justice.

Za velmi zásadní považuje řada pracovníků téma přechodu odsouzeného zpět do společnosti, respektive oblast postpenitenciární péče. Potvrdil to jak zvýšený zájem o možnost uplatnit v rámci přípravy na propuštění restorativní metodu kruhů, tak opakující se komentáře, v nichž respondenti vyzdvihovali význam úspěšného řešení problémů s bydlením, zaměstnáním, rodinnými vztahy či se splácením dluhů v procesu reintegrace. Výsledky našeho šetření tak mimo jiné naznačují, že právě toto je oblast, kde má restorativní justice největší šanci oslovit pracovníky ve vězeňství. Vzhledem k tomu, že i v zahraniční literatuře se v současné hojně diskutuje o prolnutí témat desistance na straně jedné, a restorativní justice na straně druhé⁵⁸, dá se takové směřování odborného zájmu očekávat také v našich podmínkách.

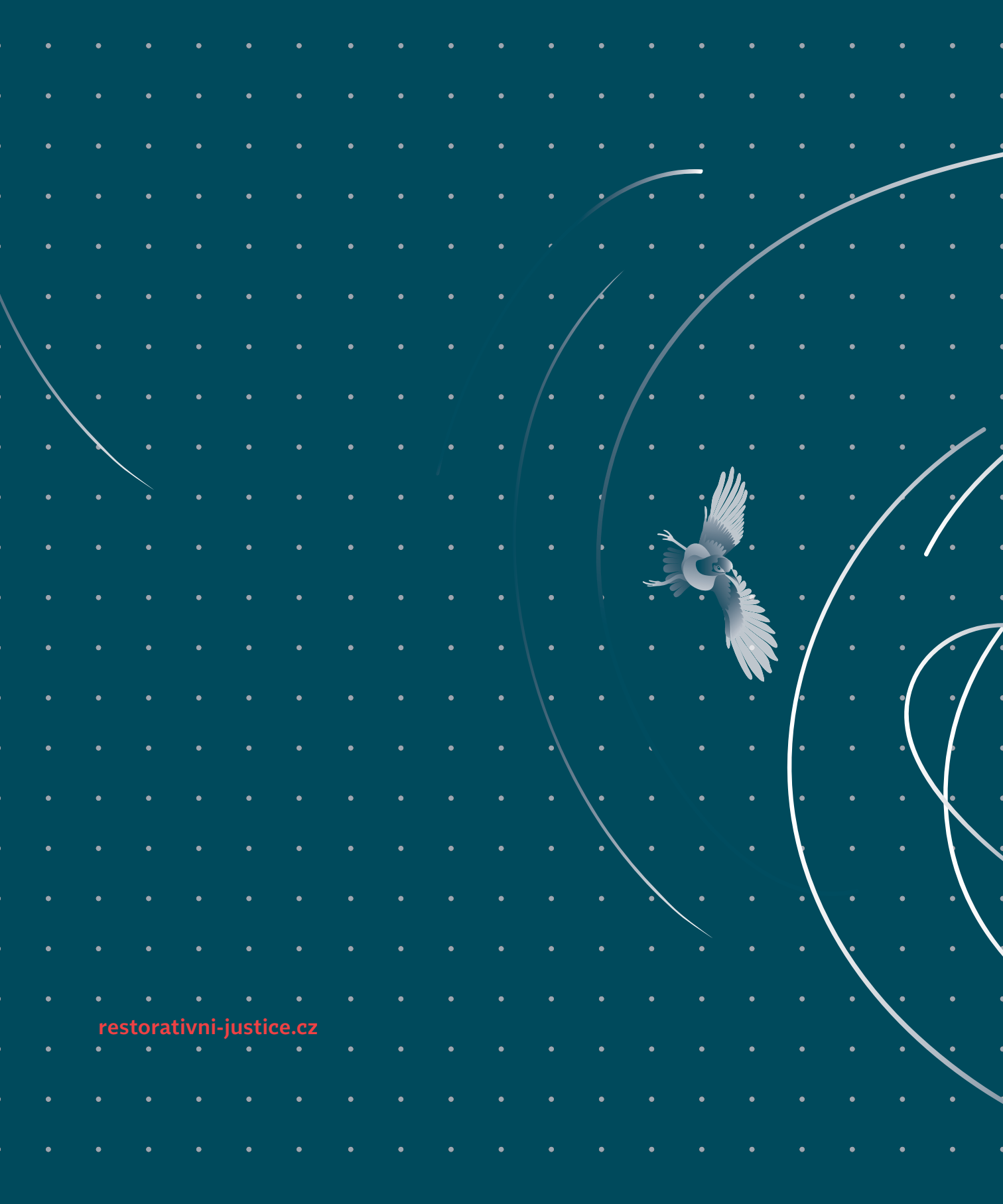
⁵⁸
K tomu více viz např. Lauwaert, K., Aertsen, I.: Desistance and restorative justice: mechanisms for desisting from crime within restorative justice practices. Leuven: European Forum for Restorative Justice, 2015; Maruna, S.: Desistance and restorative justice: it's now or never. In: Restorative justice: An international Journal, 4(3), s. 289–301.

- **40% dotázaných pracovníků věznic jsou principy restorativní justice velmi blízké, většina (60%) k nim má kladný vztah**
- **60% respondentů by uvítalo restorativní kruhy před propuštěním ve své věznici:**
„Rodina je často velkou kotvou u odsouzených, z mého hlediska by byl tento projekt velmi přínosný - i s ohledem na zajištění práce a bydlení po výkonu trestu odnětí svobody, kde má dle mého názoru postpeniterciární péče mezery...“
(vězeňský psycholog, 4 roky praxe)
- **78 % dotázaných s přímou zkušeností s programem Vnímám i Tebe jej považuje za přínosný:**
„... po letech strávených ve výkonu trestu odnětí svobody měli možnost hovořit o svém provinění, získali nový náhled na své provinění, více vnímali prožívání oběti a možné dopady své trestné činnosti. Měli možnost získat i zpětnou vazbu od ostatních účastníků...“
(speciální pedagog věznic, 16 let praxe)
- **přes 55% respondentů považuje program Building Bridges na středně až spíše přínosný**
- **44% dotázaných vězeňských pracovníků projevilo zájem o program mediace mezi obětí a pachatelem ve věznicích**

! **Hledejme, jak společně restorativně dál!
Hledejme českou restorativní cestu!**

Zapojte se!

www.restorativni-justice.cz



restorativni-justice.cz